

Angående skyddet mot diskriminering när en enskild skadelidande saknas

Skrivelse till utredningen om vissa frågor i diskrimineringslagen (A 2019:03) med anledning av tilläggsdirektiv dir. 2020:102

Antidiskrimineringsbyrån Malmö mot Diskriminering (MmD) inkommer härmed med de erfarenheter MmD har gjort avseende diskriminering i fall där det saknas en enskild skadelidande.

Sammanfattningsvis ser MmD ett behov av ett starkare skydd i diskrimineringslagen i denna typ av ärende. MmD skulle gärna se att talerätten för ideella organisationer i diskrimineringsmål utvidgas så att det blir möjligt för MmD att väcka talan utan att företräda en enskild person. Behovet av en sådan ändring har i MmD:s verksamhet framträtt i diskrimineringsärenden där

- en eller flera personer har utsatts för diskriminering men ingen är villig att anmäla diskriminering eller gå vidare med en talan i domstol,
- ett barn har utsatts för diskriminering och det inte är förenligt med barnets bästa att väcka talan i barnets namn, samt där
- diskrimineringen inte avser någon specifik, identifierbar person utan träffar en större krets av människor.

Frågan om talerätt i relation till alla dessa aspekter aktualiserades i samband med att kommunfullmäktige i Skurups kommun den 16 december 2019 beslutade att huvudduk, burka, niqab och andra klädesplagg som har som syfte att dölja elever och personal inte ska vara tillåtna i Skurups kommuns förskolor och grundskolor. Diskrimineringsombudsmannen, DO, konstaterade i ett tillsynsbeslut den 13 november 2020, dnr TIL 2020/5, att en sådan klädpolicy inte är förenlig med diskrimineringslagens förbud mot diskriminering i arbetsliv och inom utbildning (2 kap. 1 och 5 §§ diskrimineringslagen). DO konstaterade vidare att klädpolicyen, om den skulle tillämpas, skulle utgöra direkt diskriminering. Beslutet vann dock aldrig laga kraft utan upphävdes genom Förvaltningsrätten i Malmös dom den 17 november 2020 i mål nr 113-20.

Ovilja att anmäla

MmD har under våren och hösten 2020 varit i kontakt med elever och skolpersonal i Skurups kommun som påverkats av beslutet om slöjförbud, trots att beslutet i formell mening aldrig trädde i kraft. I kontakterna framkom att både elever och skolpersonal som bär slöja upplevde ökade trakasserier kopplat till deras muslimska tro. Slöjbärande elever upplevde bl.a. kommentarer, hån och angrepp från andra elever och även påtryckningar från skolpersonal att ta av sig slöjan. Det fanns dock en ovilja bland eleverna och/eller deras vårdnadshavare att anmäla de upplevda

trakasserierna liksom att låta MmD utreda händelserna närmare, bl.a. utifrån en rädsla att detta skulle leda till att eleverna skulle utsättas för ytterligare hat och hot kopplat till sin religion – både i skolan och från allmänheten.

Liknande farhågor gällande konsekvenserna av att anmäla diskriminering har kommit till uttryck även i andra samtal och workshops med unga muslimer inom vårt upptagningsområde. Farhågorna får förstås i relation till de erfarenheter av att utsättas för hat, hot och diskriminering kopplat till religion som många unga muslimer redan har, och den utsatthet som en anmälan om diskriminering och en eventuell framtida domstolsprocess skulle innebära. Att vara den som påtalar diskriminering i exempelvis skolan eller för talan mot en diskriminerande aktör i domstol innebär enligt MmD:s erfarenhet alltid en viss risk att utsättas för hat och hot (exempelvis på internet) liksom för repressalier från den som anklagas för diskriminering. Enligt MmD:s erfarenhet är rädslan för sådana negativa konsekvenser ofta mer uttalad bland barn som utsatts för diskriminering än bland vuxna anmälare.

Att det finns en ovilja att anmäla diskriminering – och att denna kan vara särskilt utbredd bland personer som är särskilt utsatta för diskriminering och bland unga – utgör ett hinder i arbetet för att motverka diskriminering så länge förfarandet i domstol förutsätter en enskild skadelidande.

Hade ideella föreningar haft möjlighet att föra talan gentemot ett beslut eller förfarandesätt som är generellt diskriminerande utifrån en viss diskrimineringsgrund utan att behöva företräda en sådan enskild, namngiven person hade den utsatthet som en anmälan och eventuell framtida domstolsprocess innebär undanröjts. Sannolikt hade då personer – inte minst unga – vågat anmäla diskriminering i större utsträckning, vilket i sin tur hade kunnat leda till mer rättspraxis i diskrimineringsmål och ett större genomslag för diskrimineringslagstiftningen.

Barnets bästa

Vid diskriminering som drabbar barn och unga måste – oavsett barnets eller vårdnadshavarens inställning till att anmäla diskrimineringen – barnets bästa särskilt beaktas. Enligt MmD:s erfarenhet är en domstolsprocess i barnets eget namn sällan barnets bästa. Även om barnets utsatthet i processen kan minimeras genom att domstolen beslutar att barnets namn och personuppgifter ska omfattas av sekretess och genom att barnet själv inte nödvändigtvis behöver närvara i domstolen är domstolsprocessen likväl en tids- och energikrävande process som kan ge upphov till oro och obehag för det utsatta barnet. För att tillvarata det diskriminerade barnets rättigheter på ett sätt som i största möjliga mån är förenligt med principen om barnets bästa är det därför – i diskrimineringsärenden som rör barn och unga oftare än i vuxenärenden – eftersträvansvärt att nå en lösning i samförstånd, helst utom rätta. Så länge förfarandet i domstol förutsätter en enskild, namngiven skadelidande är det alltså nästan alltid barnets bästa att försöka nå en förlikning med den diskriminerande parten, snarare än att dra denne inför domstol.

Denna avvägning utifrån barnets bästa kan dock gå på tvärs med de intressen som MmD som antidiskrimineringsbyrå kan ha av att driva ärenden i domstol – t.ex. att få en viss rättsfråga prövad eller att bidra till diskrimineringslagens genomslag genom att skapa rättspraxis i denna typ av mål överlag. Som exempel kan nämnas ett ärende som MmD handlagt som rörde en (trans)pojke som enligt MmD:s bedömning utsatts för diskriminering som har samband med könsöverskridande

identitet eller uttryck när han nekades att spela i den lokala fotbollsföreningens pojklag med hänvisning till att hans juridiska kön är flicka. MmD hade – förutom intresset att ge upprättelse till anmälaren – ett intresse av att i domstol få prövat huruvida situationen omfattades av diskrimineringsförbudet i 2 kap. 14 § diskrimineringslagen (varor, tjänster och bostäder). En bedömning av barnets bästa ledde dock till slutsatsen att en domstolsprocess inte var i enlighet med barnets bästa, varför MmD:s intresse av att få målet prövat i domstol fick stå tillbaka och en förlikning träffades med motparten. Denna och liknande intressekonflikter hade kunnat undvikas om det hade varit möjligt för MmD att föra talan mot en diskriminerande motpart utan att behöva företräda ett enskilt barn.

Icke identifierbar krets av skadelidande

Det får slutligen konstateras att beslutet om slöjförbud i Skurups kommuns förskolor och grundskolor träffade en större krets av personer än befintliga elever och skolpersonal som bär slöja. Ett sådant beslut kan till exempel avskräcka andra personer som bär slöja från att söka arbete i den kommunala skolverksamheten, liksom muslimska familjer och föräldrar från att flytta till kommunen och låta sina barn gå i den kommunala skolan (jfr EU-domstolens resonemang i C-54/07 Firma Feryn).

Andra exempel från MmD:s verksamhet där MmD konstaterat att ett förfarande eller ett uttalande kan utgöra diskriminering men saknat en enskild anmälare är: en arbetsannons som angav att endast unga personer var önskvärda som kandidater för en viss tjänst, en fastighetsägare som misskött förvaltningen av en hyresfastighet och som i sitt yttrande till miljöförvaltningen uttalade sig rasistiskt om hyresgästerna, samt en närbutik som nekade barn tillträde till butiken eftersom det förekommit snatterier där.

Avslutningsvis

Så som den nuvarande lagstiftningen ser ut har MmD och andra ideella organisationer inte möjlighet att väcka talan om diskriminering om vi inte agerar för en bestämd anmälares räkning, liksom om det inte finns några identifierbara skadelidande. Exempelen ovan visar de brister i skyddet mot diskriminering som den nuvarande ordningen innebär, och hur dessa kan slå särskilt hårt mot barn. Exempelen visar också behovet av en ändring av diskrimineringslagen så att skyddet mot diskriminering i svensk rätt bättre motsvarar det skydd som följer av EU-rätten.